

hebben, is dat zij op hun beurt Beke hebben aangepast aan hun eigen theorie, door namelijk niet uit te gaan van zijn impliciete vooronderstellingen, maar die te vervangen door de stand van de huidige kennis: waar Beke uitgaat van de kapittelkerk van Sint-Maarten als Willibrords hoofdkerk, met daarnaast een bedehuis van Sint-Salvator dat in eerste aanleg geen munster- of kapittelkerk was, geldt voor Broer en De Bruijn de Salvatorkerk (terecht) als diens hoofd- en munsterkerk. Maar daarmee is hun beroep op Beke hoogst dubieus geworden.

Behalve van de kroniek van Beke en de Domtafelen maken Broer en De Bruijn ook gebruik van oorkonden, onder andere de immuniteitsoorkonde van circa 753 van koning Pippijn I (Pippijn de Korte) voor de Sint-Maartenskerk, die haar op verzoek van Bonifatius werd verleend. Deze ongetwijfeld echte oorkonde doet zich voor als de bevestiging van oorkonden van de merovingische koningen Clotharius en Theodebertus, die door Broer en De Bruijn in navolging van anderen (maar niet onomstreden) worden gelijkgesteld met Chlotarius IV (718-719) en Theuderik IV (721-737). In hun tijd was echter niet Sint-Maarten maar Sint-Salvator de Utrechtse hoofdkerk, zoals Broer en De Bruijn terecht betogen. Om nu de omschakeling naar de Sint-Maarten als hoofdkerk aannemelijk te maken, passen zij bij wijze van suggestie een verdwijntruc toe (32): de koninklijke kanselarij heeft de oude oorkonden voor Sint-Salvator herschreven voor Sint-Maarten en vervolgens de originelen achter de rug van Bonifatius om laten verdwijnen om verwarring te voorkomen. Ik moet zeggen dat deze oplossing mij van al te veel fantasie getuigt, gezien de bepaald niet lijdzame persoonlijkheid van Bonifatius.

Broer en De Bruijn beroepen zich niet alleen op schriftelijke bronnen, maar ook op archeologische gegevens, wat zeer in hen te prijzen is. Het onbevredigende is echter dat ze de gegevens uit de bestaande opgravingsverslagen vermengen met tal van retorische vragen en vervolgens zonder nadere argumentatie conclusies trekken die met die gegevens in strijd zijn. Zo houden zij vol dat er op de plek van de huidige Dom een kerkje van Dagobert heeft gestaan, door Willibrord herbouwd en aan Sint-Maarten gewijd, hoewel daarvan geen spoor is gevonden.

Het Domplein in Utrecht blijft een bron van controversen en dat is er met dit boek van Broer en De Bruijn niet beter op geworden. Een oplossing van de problemen is er naar mijn mening niet dichterbij door gekomen, maar stof tot hernieuwde discussie geeft het in elk geval wel; voor de voortgang van de wetenschap is dat in ieder geval een verdienste.

Johanna Maria van Winter

H. P. H. Camps, *Het stadsrecht van Den Bosch van het begin (1184) tot het Privilegium Trinitatis (1330). Een exposé met enkele nabeschouwingen* (Middelieuwse studies en bronnen XLVI; Hilversum: Verloren, 1995, 75 blz., f25,-, ISBN 90 6550 272 6).

Over het ontstaan en de ouderdom van het stadsrecht van Den Bosch is al veel te doen geweest. Vast staat in ieder geval dat het Bossche stadsrecht niet alleen één van de oudste stadsrechten van ons land is, maar ook het meest uitvoerige.

In dit boek behandelt de filoloog en historicus H. P. H. Camps de geschiedenis van het Bossche stadsrecht vanaf het moment dat het werd opgesteld, naar zijn mening in 1184, tot 1330, toen het zijn definitieve vorm kreeg als het *Privilegium Trinitatis*. Het doel van de auteur is, aan de hand van het stadsrechtprivilege van Den Bosch bestaande opvattingen over

de ontstaansgeschiedenis van deze Brabantse stad en haar stadsrecht aan de feiten te toetsen.

Allereerst probeert Camps vast te stellen wanneer het stadsrecht van Den Bosch werd opgetekend. De eerste vermelding van de plaats Den Bosch in de geschriften is in 1179. Vervolgens stelt hij, aan de hand van de namen van personen die in het stadsrecht als getuigen worden genoemd, vast dat het oudste Bossche recht moet zijn opgesteld vóór 1188. Uit deze gegevens concludeert hij vervolgens dat Den Bosch in 1184 haar eerste stadsrecht moet hebben gekregen. Hiermee weerlegt Camps de stelling dat de stadsrechtverlening aan Den Bosch pas in 1195 plaatsgevonden zou hebben en dat de optekening van het recht omstreeks 1230 zou zijn geschied.

Vervolgens gaat hij in op het ontstaan van Den Bosch, waarbij hij kritiek levert op de opvatting dat de stad in 1195 gesticht zou zijn door hertog Hendrik I. Hij vindt deze visie onhistorisch en verwijst haar naar het rijk der fabelen. Daarnaast probeert Camps te achterhalen waar de oorsprong van het Bossche stadsrecht ligt en geeft hij een gedetailleerde beschrijving van de inhoud van het geschrift en de veranderingen die het, tot de opstelling van het *Privilegium Trinitatis* in 1330, heeft ondergaan.

Uit het onderzoek van Camps komt naar voren dat, in tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen, het Bossche stadsrecht als een oorspronkelijke en autonome tekst moet worden gezien; dit in tegenstelling tot de visie van Huizinga, die inhoudt dat het Bossche recht af zou stammen van het Leuvense. Volgens Camps is deze stelling onjuist en zou juist van het omgekeerde sprake zijn, namelijk dat het Leuvense stadsrecht op het recht van Den Bosch is gebaseerd. Vervolgens geeft hij een beschrijving van de invloed die het Bossche stadsrecht op andere steden in Brabant en daarbuiten heeft gehad. Behalve voor Leuven zou het Bossche stadsrecht ook model hebben gestaan voor de stadsrechten van steden in Noord-Holland, zoals Haarlem, en West-Friesland. Het boek wordt afgesloten met twee transcripties en een kopie van de teksten die in het boek worden behandeld.

Camps komt in zijn exposé dus tot conclusies die nogal afwijken van de gangbare opvattingen over het ontstaan van Den Bosch en de oorsprong van het Bossche stadsrecht, maar hij weet deze conclusies goed te onderbouwen. Desondanks blijft het precieze jaar waarin de tekst zou zijn opgesteld onduidelijk. Camps weet aannemelijk te maken dat het stadsrecht van Den Bosch tussen 1179 en 1188 op schrift werd gesteld, maar hoe hij bij het jaar 1184 komt, blijft in nevelen gehuld. Een minpunt van het boek is dat van de Latijnse citaten, die veelvuldig voorkomen, geen vertalingen worden gegeven. Dit neemt echter niet weg dat het een interessant en prettig leesbaar boek is. Camps is er in geslaagd op overtuigende wijze weer te geven dat het Bossche stadsrecht het oudste van ons land is.

Milo van der Burgt

R. E. V. Stuip, C. Vellekoop, ed., *Scholing in de middeleeuwen* (Utrechtse Bijdragen tot de mediëvistiek XIII; Hilversum: Verloren, 1995, 256 blz., f45,-, ISBN 90 6550 264 5).

Onderwijs is van alle eeuwen, alleen de inhoud en de organisatie van de lessen zijn aanmerkelijk veranderd. Deze wijze les valt te leren uit dit boek met elf artikelen over scholing in de middeleeuwen, al past het openingsartikel van H. Sancisi-Weerdenburg eigenlijk niet in deze bundel. Zij gaat namelijk in op het ontstaan van scholen in het antieke Griekenland, waarbij zij geen enkele link legt met de middeleeuwen. De overige bijdragen kunnen in al